

158. Szamosi László 1944. október 10-én csatlakozott az A szekcióhoz. A háború után Izraelben telepedett le, s ott is halt meg 1986-ban. Működéséről további részleteket lásd Salamon Mihálynál: *Keresztény voltam Európában*. Népkönyv, Tel-Aviv, é. n., 170–176. o.

159. *RLB*, 356–360. dok. Spanyolország háború alatt viselkedéséről további részleteket lásd Haim Avni: *Sefarad ve ha'yehudim bi'yeme ha'shoah ve ha' – emansipatsiah*. (Spanyolország és a zsidók a népiirtás és az egyenjogúság idején.) The Hebrew University, Jerusalem, 1975.

160. 1944. április 25-étől az állítólag zsidó származású Sampaio Carrido vezette a portugál képviselést, de májusban orvosi kezelésre Svájcba utazott. Alberto Carlos de Liz-Teixeira Branquinho váltotta föl, aki október 29-ig tevékenykedett, s őt a magyar Gulden Gyula követte. Amikor december 8-án Gulden is Svájcba utazott, a képviselést ügyeinek intézését Pongrácz Ferenc vette át.

161. *RLB*, 344. dok.

162. Lásd Günther Altenburg 1944. május 24-i táviratát a budapesti német követséghez. *NA*, T-120. mikrokópia, 4355. tekercs, K213797 (NG-5583) filmkocka. Lásd a K213798–213804 kockákat is.

163. Lévai, *Fehér könyv*, i. m., 42–46. o.

164. *NA*, T-120. mikrokópia, 4664. tekercs, K 1509/K348816-sorozat.

165. *Uo.*, 4203. tekercs, K20296–209311. filmkockák és *RLB*, 345–353. dok.

166. Lévai, *Szürke könyv*, i. m., 215–218. o.

167. Válogatott dokumentumokat közöl a magyar zsidók mentésében vállalt portugál részvételről Bán Éva: „Lisszabon – Budapest – Berlin, 1944–1945”, *Valóság*, 1992. július, 91–106. o. A dokumentumok összeállítója hasznos, jegyzetekkel is ellátott bevezetőt is írt közleményéhez.

168. A Háborús Menekültügyi Hivatal 1944. május 24-i és június 28-i távirata Steinhardt nagykövethoz. Lásd továbbá Lévai, *Fehér könyv*, i. m., 174. o.

169. *NA*, T-120. mikrokópia, 4203. tekercs K209321–209322. filmkocka.

170. Henry L. Feingold: *The Politics of Rescue. The Roosevelt Administration and the Holocaust 1938–1945*. Rutgers University Press, New Brunswick, N. J., 1970, 33. o.

171. Walter F. Mondale: „Evian and Geneva.” *The New York Times*, 1979. július 28. Az éviani és azt megelőző konferenciák részleteiről lásd Feingold, i. m., 22–44. o., és Arthur D. Morse: *While Six Million Died. A Chronicle of American Apathy*. Random House, New York, 1967, 199–220. o.

172. „Palestine Statement of Policy, May 1939” – a Fehér Könyvet hivatalosan így nevezték –, erre vonatkozóan részleteket közöl Nathaniel Katzburg: *British Policy on Immigration to Palestina During World War II*. *RAH*, 183–203. o. Jól dokumentált összefoglalásként arról, hogyan hagyta figyelmen kívül Nagy-Britannia a háborúban a zsidók helyzetét, lásd Bernars Wasserstein: *Britain and the Jews of Europe, 1939–1945*. Oxford University Press, New York, 1979.

173. Lásd Michael Mashberg: „The West and the Holocaust.” *Patterns of Prejudice*. London, 12. no. 3. (1978. május–június) 19–22, 29. o. Breckinridge Longnak, valamint Robert Borden Reamsnak, George Warrennak, Robert Alexandernak és a külügyminisztérium vízumosztálya más munkatársainak, valamint a többi egyesült államokbeli hatóság és osztály számos más munkatársának bevándorlást korlátozó álláspontjáról részletes és bizonyítékokkal alátámasztott áttekintést lásd Feingoldnál, i. m., 45–166. o.

174. 1944-ben a svájci zsidó szervezetek képviselőinek gyakran volt dolguk Ros-